

ΘΕΛΞΙΝΟΗ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ.

Περὶ τοῦ ἀοιδίου Διδασκάλου Κ. Οἰκονόμου

τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, κτλ.

(Συνέχεια καὶ τέλος, ἔρμ. Φυλ. ΚΤ.)

Οἱ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐκκοσμοποιτικῆς ἰδιοσυρίας προκύψαντες εἰς μέτρον ἀναμορφῶνται τοῦ ἀεθροδότη. Γένους, τοῦ ἐσθητικῶν τῇ σοφίᾳ τῶν οἰκου-
μενικῶν αὐτοῦ πατέρων καὶ διδασκάλων, τῶν δημοπροβλήτων ἅμα καὶ θεο-
προβλήτων θεσμοθετῶν, καὶ διαθέσιν ὅλως ἀντοικουμένην καὶ δημοφθόρον
νοήσαντες ἐν πνεύματι ἀλλοτρίῳ, οὐ μόνον ἐγένοντο καινοὶ τινες νομοθέται
(πρόθεν ἡμῖν ἀπ' ἐναντίας τοῦ νόμου τοῦ ἐκ Σιών τὴν νεόμορπον εὐνομίαν εἰσ-
κομίζόμενοι εἰς τὸ ἀεθροδότην καὶ ἄρτιον ἐν ταῖς οὐσιωδυστάταις πολιτεῖμα·)
ἀλλὰ καὶ θαυμαστοὶ γλωσσοθέται, τὴν Κοινὴν γλῶσσαν νοούντες σχολαστι-
κῶς καὶ ὁμοματικῶς, ὡς ἂν δῶθεν συλλεγομένην αὐθαιρέτως ἐν τῷ σπουδα-
στικῷ ἀπ' ἐκάστης ἐπαγγελίας καὶ ἀπ' ἐκάστου χωρίου καὶ ἰδιώματος, καὶ κα-
τεκνησμένην κατὰ πλὴν ἀνέκαστον αἵρεσιν καὶ ὁρεξίν τοῦ μὲν καὶ τοῦ θε-
τῆν κατεχομένην αὐθαιρέτως τῆς δημοτικῆς συνθέας, καὶ ὡς νόμον ἁ-
πλότον διορθωτὴν καὶ ἀναμορφωτὴν πνευματομένην μετὰ πάσης θαυματούτης.
Πλέτεις προφανῶς τὴν ἐσθητικὴν ὁρεξίν τοῦ σχολαστικισμοῦ, τυφλωττοντος
πρὸς τὸν μέγαν ὁρισμὸν τοῦ ἁλληνισμοῦ, ἀχώριστον τοῦ δόγματος τῆς θεαυ-
θρώπου Προνοίας· πῶς ἂν ὁ ἀσχετὸς οὗτος οὐ σκοτισθῇ καὶ σκο-
τίσει· ἢ τοῦ ἀκούσθαι ποτὲ τοιαύτη κακὸς χαλὰς ἀξίωσις καὶ μέθοδος, τὸ ἐν
καταφρονήσει τῆς κοινῆς συνθέας, ἥτις ἐκφράζει τὴν δημοτικὴν διάνοιαν,

ἀξιούν συγκροτεῖν ἐπίτεχνον διάλεκτον, καὶ ταύτην εἰς κινήν χρῆσιν προτείνε-
ναι ; ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὰ αὐθαίρετα τῆς σχολαστικῆς ὀρέξεως οὐκ ἐχώρησαν·
ἡ δὲ γλῶσσα, ἡ λεγομένη τοῦ λαοῦ, εἰμὴ ἦν ἡ τοῦ δόγμου μόνη καὶ κοινὴ, ἦν
ἂν πάντως ἰδιωτικὴ καὶ οὐ κοινὴ, ἢ συλλεκτικὴ καὶ αὐθαίρετος, μίξιν ἔχουσα
οὐκ αὐτοφυῆ καὶ συνήθη, (οἷα ἐστὶ μόνη ἡ δημοτικὴ, σύγκραμα χρόνιον καὶ
ἐναρμόνιον καὶ λογικόν), ἀλλὰ σχολαστικὴ καὶ ἀληθῶς μακαρονικὴ, ὡς τοῦ
μὲν νόμου καὶ τῆς συνηθείας καὶ δημοτικῆς διανοίας καὶ ἔξεως ὀλιγωροῦσα,
ἀντιπροτείνουσα δὲ ὡς νόμον τὸ αὐθέκαστον σύμπλεγμα καὶ μίγμα τοῦ
σπουδαστηρίου. Τίνα οὖν διέλεκτον προῦθαλλεν ὁ ἀναμορτωτὴς Γραικισμὸς ;
τὴν μὲν κοινήν (ὡς δημοτικὴν καὶ οἰκουμενικὴν, ὑπερέραν τῶν τοῦ λαοῦ
ἰδιωτικῶν, καὶ συναπτικὴν αὐτῶν, τὴν Ἀλεξανδρινὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν,
τὴν λεγομένην Ἀπλοελληνικὴν) ταύτην μὲν ἠρόνησατο· τίς οὖν ἄλλη κοινὴ
ὑπολείπεται ; ἂν εἴπῃ, ὅτι ἡ τετριμμένη ἐν τοῖς στόμασι τοῦ λαοῦ, αὕτη
ἐστὶ μὲν κοινὴ κατὰ τὴν σημασίαν ταύτην καὶ χυδαία, ἀλλὰ πολὺφωνος,
καὶ μὴ δυναμένη ἀνακαθαρθῆναι εἰς μίαν γενικὴν, εἰμὴ σχολαστικῶς καὶ αὐ-
θαίρετως· καὶ ἡ ἀπόπειρα αὕτη ἐτολήθη μὲν, οὐκ ἐχώρησε δὲ, εὐροῦσα
τὴν δημοτικὴν διάνοιαν ἀντίφραγμα τῆς γλωσσικῆς αὐθαιρεσίας· ἀλλ' ὁ τύ-
φος, μὴ συνιδὼν τοῦτο, περιεκρότει μὲν τὸ ὄνομα τῆς κοινῆς γλώσσης, πα-
ρήρχετο δὲ ἐν ἀοριστίᾳ μέχρι τοῦδε καὶ περιφρονῆσαι τοῦ παρελθόντος· πᾶς
ὅμως ἀπηλλαγμένος τῆς σχολαστικῆς ὀφρῆς βλέπει τὸν σκοτισμὸν τοῦ ἰδιο-
λογισμοῦ, καὶ ἰδιόπλαστος κοινὴ οὐ χωρεῖ· ἡ τοῦ λαοῦ ἰδιωτικὴ, οὐ γίνεται
ἀληθῶς κοινὴ καὶ σπουδαιολογικὴ· ἀλλ' ὁ Γραικισμὸς ἐκ τοῦ προχείρου καὶ
ἐν ὀλίγῳ, σωφρονέστερον περικόψας τὰ ἰδιωτικά καὶ αὐθαίρετα, τὰ ἐν ὀρθο-
νοίᾳ καταχλευασθέντα, ἤρξατο γράφειν φιλοτιμότερον, καὶ οὐκ ἀκόμψως·
πόθεν οὖν ἐθαυματούργησε τὴν κοινήν ταύτην γλῶσσαν ἐκ τῶν περιωθέντων,
ὡς λέγει, λειψάνων τῆς ἀρχαίας καὶ νεκρᾶς ; μυστήριον τοῦτο μέγα καὶ
πρῶτον ἢ δὴ γινόμενον· ἐπινόησον ἔθνος λαοὺν ἐν τοπικοῖς ἰδιώμασι, καὶ
τοῦτο μὴδ' ἀρξάμενον ἔτι φιλοσοφεῖν, ὡς λέγουσι, καὶ θῆ καὶ ζυγῷ δου-
λεῖον, καὶ μὴδὲ ποιητὰς ἔτι ἱκανοὺς ἀναδαιῖξαν, ἀφορμὰς δώσοντας κοινῆς ἢ
δημοτικῆς διανοίας καὶ γλώσσης· καὶ ὅμως ἰδοὺ ὀλίγοι τινὲς συνέρραψαν
γλῶσσαν/ἐφαμιλλωμένην πρὸς τὴν Ἀττικὴν, καὶ δικαίως ἔχουσαν ἀξιώσεις
ὑπεροχῆς· ὡ θαῦμα θαυμάτων, ὃ μόνον κατάρθρωσεν ἐπὶ γῆς ὁ δαιμόνιος
Γραικισμὸς· ἀλλὰ τίς δέχεται τοιαῦτα μωρολογήματα ἀνδρῶν κατεσκοτι-
σμένων πρὸς τὸ δόγμα τῆς Προνοίας ; φέρε λύσωμεν ἐν ὀλίγοις τὸ σόφισμα.
Ἡ μέση δημοτικὴ γλῶσσα, αὕτη ἡ Ἀλεξανδρινὴ, παραφύεσσα ἀπὸ τῆς
μέσης Ἀττικῆς, καὶ παρασκευαζομένη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γενέσθαι γλῶσσα πάγ-
κοινος τῶν σπουδαίων καὶ οἰκουμενικῆς καθιερωθεῖσα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, αἰ-
ζῶος διῆλθε μέχρις ἡμῶν, τρισυπόστατον ἀπαύγασμα λογικῆς πολιτείας,

διαφεύγον τὰ ὄμματα τῆς σχολαστικῆς κενόφροσύνης, μὴ δεχομένης τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, καὶ τὴν ἐν αὐτῇ λογικὴν μόρφωσιν, διὰ λόγου καὶ μόνου κατανοούμενον· ταύτην δὲ τὴν κοινὴν γλῶσσαν ἐλάλησε πάντως γε αὐτὸς ὁ Χριστὸς μετὰ τῶν Ἀποστόλων αὐτοῦ, ὁ θεοπρόβλητος τύπος τῆς χριστομόρφου καὶ λογικῆς πολιτείας· ἐκήρυξε δὲ εἰς τὸν λαὸν δημοσίᾳ ὁ Χρυσόστομος, ἥτις καὶ ἐν ζωῇ φωνῇ ἐκροῦετο ἐν ταῖς οἰκουμένικαῖς συνόδοις, καὶ αὐτολεξεῖ ἀπεγράφετο, οἷα ἤμῃν ἐν ταῖς ἱεροῖς πρακτικαῖς παραδέδοται, περιλάλητος ἐν τῇ Αὐλῇ καὶ τῇ ἱερῇ ἀμβωνί, ὡς δεικνύουσι τοσαῦται ὁμιλίαι μέχρις ἀλώσεως, ἔπειτα δὲ γραφομένη μὲν παρὰ τῶν λογίων, ἐν δὲ τῇ διαλέξει οὐκ ἀπογυδαῖσθαι, ἀλλὰ δημοφρόνως συγκαταβάσαι ταῖς τοῦ λαοῦ, καὶ ἀπλοελληνικῇ καλουμένῃ, οὐκ ἀθήῃ καὶ ξενήκουστος οὖσα, ἀλλὰ δημοτικῇ διατηρηθεῖσα, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς ἐπιφανεστέραις οἰκιογενεαῖς τοῦ Βυζαντινοῦ Δήμου, ὅθεν ἐξέλαμψεν ὁ μεγαλοφυῆς Φαναριωτιστὴς, ἀμαυρωθεὶς ἔπειτα ὑφ' ἑτέρου τινός, ἐν ἀλλοτρίῳ πνεύματι κατὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ Δήμου αὐθαρεσιάζαντος, καὶ γενομένου αἰτίου ὕλης τῆς τραγωδίας καὶ τῆς πλάνης τῶν πύρρωνεν μὴ εἰδότες καλῶς τὰ πράγματα, καὶ συγχέαντων τὰ πάντα ἔλεεινῶς. Ταύτην δὲ τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, αἰζῶν καὶ ζωοποιὸν τῶν ιδιωτικῶν διαλέκτων (τῶν ἀφ' ἐαυτῶν οὐκ ἂν ποτε μέχρι ποῦδε διατηρηθεῖσάν ὁμοουσίῳ τῇ ἀρχαιοτάτῃ Αἰολοδωρικῇ), οἱ ξένοι μάλιστα, οἷον ὁ Κρούσιος, ἀπεκάλουν Μιζοδαρβάρων, τὰ μὲν τὴν ἀναλογίαν λαμβάνοντες ἐκ τῆς ἐαυτῶν ὑποκένου καὶ μακκαρονικῆς Μιζοδαρβαρίου, τὰ δὲ καὶ τερατώδη τινὰ ἀνελληνίστων συγγραφῶν μίγματα κακόζηλα βλέποντες, ἥ καὶ τὰς ιδιωτικὰς διαλέκτους, πολλαχθὺ ἐξηλλαγμένας ὑπὸ τὰς ἀλλογλώσσους δυναστείας εἰς τὸ δυσμορφότερον, καὶ πάντα ταῦτα ἀντιπαραβάλλοντες πρὸς τὸν Ἀττικισμὸν τοῦ Πλάτωνος, ὃν διὰ τοσούτου χρόνου αὐτὸς ἐβοστρήζε· λογικωτάτη ἡ σύγκρισις, ἐξ ἧς ἐπιστεύθη ἡ ἐκδαρβαρώσις καὶ νέκρωσις τοῦ αἰζώου Ἑλληνισμοῦ. Ἦσαν λοιπὸν καὶ τοιαῦτα μίγματα ἀθήη ἴσως καὶ ξενήκουστα, ἢ γλωσσήματα, ἡδαισμοῦ σφόδρα ἀπόζοντα· ἀλλὰ τί ἐκ τούτου; τὸ ζήτημα ὅλον περιίσταται εἰς ἐκεῖνο, ἂν ὑπάρχῃ ἐν τῇ ἑλληνισμῷ τάξις δημοτικῇ καὶ μέσῃ, ἔχουσα τινα διένοιον καὶ γλῶσσαν κοινὴν, δυναμένην ἐξ ὀλίγου ἀνορθωθῆναι πρὸς τὸ κανονικὸν ὕψος, ἐξ οὗ συγκατέβη οἰκονομικῶς καὶ κατ' ἀνάγκην· καὶ τότε μόνον ἔστιν εἰπεῖν διόρθωσιν, ἢ ἀνόρθωσιν, ὅταν ἔχῃ κανὼνα τινὰ κοινοπαρίδεκτον καὶ ἀρίγνωτον· τοῦτου δὲ μὴ ὄντος, καὶ τῆς συνηθείας ὀλιγορήσας ὡς βαρβαρίου καὶ ἀκύρου, ἐν τίνι κριτηρίῳ διορθοῖς; ἐν τῷ ἀυθακαστῇ σου λογισμῷ καὶ τῇ ἀτομικῇ σου ὀρέξει καὶ κρίσει; ἀλλὰ τότε δέξαι τὴν σεμνὴν ἐπωνυμίαν τοῦ σχολαστικοῦ, καὶ μὴ ὀνειδιῆς ταύτην εἰς τοὺς δημοπροβλήτους καὶ φύσει ἀντισχολαστικούς, σοφοὺς τοῦ παναρμονίου Γένους τῆς λογικῆς πολιτείας· ἀνοίξον, ἄνθρωπε,

τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ ἴδε τὸν ἀκοισμὸν σου ἐν ἡ θρηνηλογίᾳ ἀπρὸς νοήτως τὴν κατὰ στροφὴν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, μὴ δεχόμενος τὴν ἀναγκαιὴν οἰκονομίαν εἰς λύτρωσιν πολλῶν ἐθνῶν, καὶ τὴν ἐντεθῆν δοκιμασίαν τοῦ καλλίστου καὶ πρῶτατου τῶν ἐθνῶν, βλέπεις δὲ μόνον λεψίφανα περισπέντα τῆς ἀρχαίας, ἐν ταύταις ταῖς βλασφημίαις σοῦ γράφεις ὕψος ἑλληνικώτατον, οὐ λεψίφανα, ἀλλὰ τὸν θησαυρὸν ὅλων ἔχοντα τῆς ἑλληνικῆς εὐφραδείας, καὶ προμαντεύεις μεγάλα περὶ τῆς σημερινῆς γλώσσας, καὶ πόθεν ἔχεις ταύτην; χλευάσαντες ἀδιακρίτως ὑπὸ τὸ ἀόριστον καὶ δύσφημον ὄνομα τῆς Μιξοβαρβάρου αὐτὴν τὴν κοινὴν καὶ δημοτικὴν διάλεκτον, καὶ νομίσαντες ταύτην ὅλως ἀποφώλιον τέρας, καὶ σχολαστικῆς διανοίας ἀποκύημα, καὶ νέαν τινα γλῶσσαν εἰσάγειν, αὐτὴν ταύτην εἰσάγοντες ὑπὸ τινα μορφὴν νῦν μὲν ἀηθετέραν, νῦν δὲ κομψοτέραν, περὶ ἣν πάντες οἱ φιλόκαλοι ἡρέμα καὶ μετὰ φρονήσεως ἐφιλοτιμοῦντο, ἀμνηστῆτε ἤδη ἀνευρεῖν τὸν πρῶτον ἐπὶ γῆς ἐκλάμψαντα δῆμον, τὸ σπέρμα τοῦτο τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ἐν ὀρθῇ λόγῳ δημοκρατικὴν καὶ ἀριστοκρατικὴν καὶ συνταγματικὴν πολιτείαν, κἀντεῦθεν μυρία ὅσα αἱ ἀντιφάσεις, μὴ διοπτευόμεναι διανοία ἐκτύφῳ καὶ σχολαστικῇ, ἀλλ' ἀπαιτοῦσαι τὴν δαδὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ λόγου καὶ τὸ φῶς τῆς ἱστορικῆς ἀκριβείας καὶ ἐρεῦνης.

Τί δὲ ἔπεται τῇ ἀρνήσει τῆς δημοτικῆς ἢ κοινῆς καὶ συνήθους μικτῆς καὶ μέσης διαλέκτου; ὅτι ἡ αὐτὴ ἀλογία ὑπέκειτο τῷ χριστιανισμῷ καὶ παρὰ ταῖς Ἑλλήσιν, ὡς καὶ παρὰ τοῖς θεμεσίω Λατίνοις, καὶ ἐκατέρωθεν ἐπεκράτει τὸ αὐτὸ σχολαστικὸν καὶ δημοφθόρον πνεῦμα, τὸ μὴ κατανοοῦν ἐν ὀρθῇ συνεδῆσει τὰς ὑψηλὰς ἀληθείας τοῦ χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ παραφθεῖρον αὐτὰς εἰς τὴν διαλεκτικὴν λέσχην τῆς ὑποκένου μεταφυσικῆς, καὶ καταχλευάζον τὸ δόγμα τῆς θείας Προνοίας διὰ τὴν ἑλλειψιν τῆς λογικῆς παιδείας καὶ διανοίας. Ἀλλὰ τίς ἡ χρεὶς ἀνασκευάζειν τὸν βλάτφημον τοῦτον λῆρον, τὸν τὰ πάντα συγγέαντα καὶ βαβυλωνιάσαντα ὑπὸ τὴν ὁμωνυμίαν τοῦ Ἀνατολικοῦ καὶ τοῦ Δυτικοῦ Χριστιανισμοῦ; Ἡ πῶς εἰ ταῦτα ἀλόγως μετενεγκάντες εἰς τὸν οἰκουμενικὸν καὶ λογικὸν χριστιανισμόν οὐκ ἐμελλον χλευάσαι τὴν ὀρθοδοξίαν ὡς διάκενον ὄνομα, καὶ αὐτόχρημα σχολαστικόν; ἀλλ' ἡλῆθευσε τοῦτοισι τὸ εἰρημένον, ὅτι ἐγενήθησαν ὁμοιοὶ εἰδῶλοι, μὴδὲ βλέποντες, μὴδὲ ἀκούοντες. Ἀφείλε λοιπὸν καὶ ταύτην τὴν ἀχλὺν ὀφρωσὺν ἢ φωτοδοτεῖρα γραφίς τοῦ Οἰκονόμου, ἀναβαρρῆσαι ποιήσασα τὴν μικροψυχίαν, καὶ δίκην ἀπτήνων ἀποπειρᾶσθαι τῆς ἑλληνικωτέρας ὑφῆς ἀναπέισασα, καὶ γεύσασθαι ἀναγκάσασα τῶν καλῶν, ἃ διέσωσεν εὐθαλῇ καὶ ἀκμαῖα τὸ φύσει πανάρμοδιον Γένος, τὸ μισαυθαίρετον καὶ ἀντισχολαστικόν, τὸ δῆμοτραφές, καὶ μαρτυρικὸν θεοσήμεκτόν τε ἅμα καὶ θεοσυντήρητόν ἐν μέσῳ τῶν μακρῶν καὶ μυρίων αὐτοῦ δοκιμασιῶν. Ἡ τίς τοῦ λοιποῦ τὸ λυμὲν ἐνώπιόν

τοῦ αὐξήσαντος καὶ επικρατήσαντος κοινοῦ νοῦ, ἀπὸ τοῦ παραδείγματος μάλιστα τοῦ Θίερνερ, δογματίζειν τοιαῦτα μωρὰ καὶ παράλογα, δυσφημοῦν τε καὶ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἐθνέσι καὶ ἐξευτελίζοντι. τί λογικὸν καὶ ὑψηλὸν ἄξιωμα τοῦ πρὸ αἰῶνων συγκρατημένου τριστεγούς πολιτεύματος καὶ δεδοκιμασμένου δίκην ἀπέφθαι χροστοῦ ἐν διαπύρρῳ χωνευτηρίῳ; Μέγα καὶ τοῦτο κατόρθωμα τῆς ἀνθρώπου καὶ καλλιστοῦ γραφίδος τοῦ ὀρθοδόξου διδασκάλου, τοῦ λόγῳ καὶ ἔργῳ συντρίψαντος τὰς κεφαλὰς τούτων κολοβῶν ὀφειδίων. Οὐκ ἔχομεν χρεῖαν μεταφράσεως τῶν Γραφῶν εἰς τινὰ νεοελληνικὴν καὶ ἀπαθὴν κοινὴν γλῶσσαν· ὅτι οὐ τέθηκεν ἡ γλῶσσα ἡ ἐκκλησιαστικὴ, ἡ κοινὴ καὶ ἑλληνικὴ, ἣν ὁ Γραικισμὸς ἤθελε νεκρὰν καὶ πάλαι ποτὲ καὶ πρὸ αἰῶνων τεθνηλευσαν, συγγέναν αὐτὴν πρὸς τὴν καθαρὰν Ἀττικὴν, ἥς πάνυ μικρὰ ἐφρόντιζον· οἱ μαθηταὶ τῶν ἀλλείων, καὶ τὰ συγκροτηθέν ἐν Χριστῷ ὀρθόδοξον Πανελλήνιον· καταλιπόν τοῖς νεοπλατωνικοῖς τὴν ἐπιτετηδευμένην ἀκρίθειαν τοῦ Ἀττικισμοῦ. Ἐχομεν τοίνυν ἱστορικὸν διδόμενον μέγα, τὴν ἐνδελεχεῖαν τῆς αὐτῆς γλώσσης καὶ διανόιας ἐν μέσῳ τούτων πειρασμῶν καὶ ἐπιδρομῶν, διὰ τοῦτο καὶ πλείονων αἰῶνων, αἰολοδωριζούσης μὲν ποικίλως ἐν τῷ λαῷ ἀπὸ τῶν πελασγικῶν χρόνων, ἀκμαζούσης δ' ἔπειτα μετὰ τῆς διανοίας καὶ ἀνοφορούσης ἑμορρυσίας καὶ ὁμοφυῶς παρὰ τοῖς λογικωτέροις τε καὶ ἀστειοτέροις, εἰς τέσσαρας πρῶτον διαλέκτους κοινὰς καὶ δημοτικὰς ἐν ὅλαις φυλαῖς, μερικωτέρας ὡς πρὸς τὴν μετὰ ταῦτα κοινὴν, τὴν καὶ Ἀλεξανδρινὴν, τὴν καὶ τὰς πρόσθεν τέσσαρας ἐκείνας συνάψασαν ἐναρμονίως ἐν ὑψηλοτέρᾳ διανοίᾳ εἰς μίαν κοινοτάτην ἢ πάγκοινον καὶ οἰκουμένην, Ἀττικίζουσαν μὲν μάλλον, Ἑλληνικὴν ὅμως ὀρθότερον καλουμένην, ἢ καὶ Νεοαττικὴν, οὐκ ἀθήη καὶ ἐπίτεχνη, ἀλλ' ὑποτροφευμένη ἐν δῆμῳ συμπαγεῖ, ἐσομένη τῷ Ἀτλαντὶ τοῦ θείου λόγου, καὶ καθημερώσοντι τὴν ἀλογίαν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ πνεύματος, καὶ καθυποτάσσοντι τὴν ὀρεξιν αὐτοῦ τῷ λόγῳ καὶ τῇ δημοτικῇ αὐθεντίᾳ· ἢ οὐ κατώρθωσε ταῦτα ὁ δῆμος, ὃν λόγον ὄντα ἐπὶ γῆς, εἰκότως οὐ βλέπει ἡ ἀλογία, ἡ λάτρις τοῦ ἀπολύτου Κενοῦ; ἀλλ' ἐν τούτῳ τῷ δῆμῳ κυρίως ἐστήριξεν ὁ Θεὸς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ, ἔχουσάν ἐλατρώθεν τοὺς ἀντιθέτους λειτουργοὺς ἐν ἀρμονίᾳ, ἡ ἀσυγγύτῳ ἐνώσει τῶν ἀντιρρόπων φύσεων, καὶ οὕτως ἐθαθματούργησε τὴν διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν δημοτικῇ καὶ λογικῇ διανοίᾳ, φύσει οὕσῃ ἐξημοιωτικῇ καὶ δεξιᾷ εἰς ζύμωσιν τοῦ ὅλου φυράματος· ἀλλ' ὁ σχολαστικὸν πνεῦματι θεωρῶν τὴν Ἐκκλησίαν ἀφρημένως καὶ μεταφυσικῶς, οἷόν τινα ἰδέαν καθολικὴν καὶ διάκενον, πῶς ὄψεται ὅτι περ κάλλιστον ἐπὶ γῆς ἀπομίμημα καὶ ἀπαύγασμα τῆς νοήτης καὶ ὑπερτελείου Ἀρμονίας; Αὕτη δὲ μάλιστα ἡ οὕτως ἐκκλινύσασα τότε δημοτικὴ διάνοια καὶ γλῶσσα, ἐξηγρώσε τὴν ἄλογον ὀρεξίν τοῦ εἰκονομάχου καὶ αὐθαιρέτου πνεύματος τῆς Ῥωμαϊκῆς ὀφρῆς καὶ ἡρ-

ἔκτο ἐκτοτε ἡ τρίτη πράξις τοῦ μυστηριώδους δράματος, ἡ ὑπὲρ τοῦ οἰκου-
 νικοῦ πνεύματος· γνωστὰ τὰ ἐντεῦθεν μυρία παθήματα, ἀρξάμενα ἀπὸ τῆς
 πυρπολήσεως τῶν οἰκουμενικῶν φιλοσόφων· ἀλλ' ἐξέλιπεν ὁ ὄμιλος, ἡ ἡ κα-
 θυτὸ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ὑπελείφθη μόνον λαὸς ἀσύνδετος καὶ μὴ ἔχων μίαν διάνοιαν καὶ γλῶσσαν ὑπὸ τοσαύτας ἐπιδρομὰς; ἀπάντησόν μοι, σχολαστικῆ,
 ἐξ αὐτῶν τῶνπραγμάτων, καὶ μὴ ἀπὸ τῆς προκατελημμένης σου φαντασίας,
 ὅτι ἀπωλέσθῃ ὁ ἑλληνισμὸς ὁ ἐσθόδοξος, ὁ ζωοποιήσας καὶ δευτέρον τοὺς
 νεκρωθέντας τῇ ὁρέξει ἢ τῷ ἔγῳ καὶ σὺν Θεῷ ἀποκαταστήσων πάλιν τὰ πάντα
 εἰς τὴν λογικὴν ἐλευθερίαν, τὴν μόνην προσήκουσαν τῷ λογικῷ πλάσματι,
 ἀπαλλαγέντι τῆς δουλείας τοῦ ἔγῳ ἢ τοῦ ἰδιολογισμοῦ. Ἀλλὰ πῶς ταῦτα
 περαίνονται, ἂν μὴ προστεθῇ καὶ ἡ ὑπαρξίς καὶ διάρκεια ἀπὸ πολλῶν
 αἰώνων τάξεως μέσης ἢ δημοτικῆς, ὑπερτέρας τὴν διάνοιαν παρὰ τὴν τοῦ
 ἀπλοῦ λαοῦ, συμπαγῇ τε καὶ ἐνιαίαν, καὶ γλώσσης δὲ μέσης ἢ κοινῆς, ἰδια-
 ζούσης τῇ τάξει ταύτῃ ἡ ὑποστάσει, διαφόρου τὴν μορφήν καὶ τὴν σύμφρασιν
 παρὰ τὰς τοπικὰς καὶ πολυτρόπους διαλέκτους, ζώσης τε καὶ λαλουμένης,
 καὶ δὴ καὶ κομψότερον παρὰ τισι γραφομένης ἐν τοῖς σπουδαιοτέροις; Ἐν-
 ταυθα ἔστι τὸ δίλημμα, δι' οὗ δράττεται ἡ θεία πρόνοια τοὺς βαθυλυνί-
 ζοντας σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν· ἐνταυθα ἔστιν ὁ Γόρδιος δεσμός, ὁ
 συγκρύπτων τὴν λύσιν τοῦ ἀνθρωπίνου αἰνίγματος, καὶ ἐξηγήσων τί ἔστι τὸ
 πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐν χρόνῳ ἐκπορευόμενον, καὶ ὁ παράκλητος τῶν
 ἐξουθενουμένων ἐν τῇ μυστηριώδει τραγωδίᾳ, ἧς ἡ λύσις Θεὸς ἐξ ἀμνησίων,
 τὸ δόγμα τῆς ἀληθοῦς Προνοίας, ἧς τὸ φοβερὸν κριτήριον, ἀναλάμψαν οἰκου-
 μενικῶς, κρίνει τὸ σχίσμα καὶ πάσας αὐτοῦ τὰς περιπετείας· ἐνταυθα ἔστιν
 ὁ θρίαμβος τῆς ἡρωϊκῆς καὶ ἐναρμονίου συνειδήσεως τοῦ λαοῦ, τοῦ διηνεκῶς
 ἀναδιδόντος διὰ τοῦ δήμου σοφοὺς, θεοστηρίκτους καὶ οὐμόφρονas· ἐκυτῷ, καὶ
 ἡ κατασχὴν τῆς κενοχαροῦς σοφιστείας, τῆς μὴ βλεπούσης ἐν τῇ συνειδήσει
 τοῦ φιλοχρίστου λαοῦ τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου. Ἐνταυθα λαμβάνει ὁ λογικὸς
 δεσμός τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀρκτοῦ καὶ τῆς Μεσημβρίας, ὁ
 σταυρούμενος καὶ συνάπτων τὰ ἐπίγεια καὶ τὰ οὐράνια, καὶ ἀναδείξων εἰς
 τέλος ἐκ τῶν τεσσάρων μερῶν ΑΔΑΜ τὸν πανάνθρωπον, ἵνα γένηται ἡ τε-
 λευτὴ ὁμώνυμος καὶ ὁμοιόμορφος τῇ ἀρχῇ, εἰς διάνοξιν τῶν οφθαλμῶν τῶν
 ἀποστρεφόμενων ὑπὸ τύφου τὸ σωτήριον δόγμα τῆς Θεανθρώπου Προνοίας.
 Καὶ ὁ δεσμός οὗτος σὺν Θεῷ οὐ χεῖρει σπάθης βιβίας καὶ ἀπρονοήτου εἰς
 λύσιν, ἀλλὰ λόγου οἰκουμενικοῦ καὶ συζητήσεως πανδήμου. Ταῦτα πάντα
 ἡ ἑλληνικὴ συνείδησις, ἐντεθραμμένη ἀνέκαθεν τῇ ἐξ Ἀσίας ἀδαμιαίᾳ καὶ
 ἱερᾷ παραδόσει, προσφοίβασεν ἐν δράμασιν, ἐν γρησμοῖς καὶ ἐν φιλοσοφίᾳ, τὸ
 ἄριστον καὶ οὐράνιον ἢ λογικὸν πολίτευμα, τὸ αὐτὸ καὶ παράδεισον καὶ
 χρυσοῦν αἶθωνα, ἀναποθεῖσα, καὶ καταχλευαζομένη ὑπὸ τῆς κενοχαροῦς δια-

νοίας ἐπὶ φαντασιοκοπήματι μυστικωτέροις· ἀλλ' ὅμως ὁ ὀρθόδοξος Ἕλλην, εἰδὼς τί ἐστὶ λόγος, οὐ δέχεται ποτε τὸν ἄγριον γενάρχην τῆς ἀνθρωπότητος, ἀλλ' ἀντέχεται τῶν πατρῶων δογμάτων διὰ παντός, καὶ ἐμμένει τῷ ζῶντι Θεῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι αὐτοῦ, τῷ φωτίζοντι καὶ ζωοποιοῦντι κατὰ τινες νόμους φυσικοὺς καὶ οὐκ αὐθαρέτους οὐδ' ἀλόγους, τὴν βέουσαν κτίσιν ἐν τῷ συμφύτῳ κενῷ, ὅπερ ἡ ἀπεριόριστος ὄρεξις θεοποιούσα προχέει, οὐδὲν πλέον ἐπιζητεῖ, αὐτονόησιν καὶ αὐτενέργειαν ἐωσφορίζομένη, καὶ τὸ μυστήριον τῆς τριάδος ἐκυτῇ ἀγωνιζομένη ἐφαρμόσαι ἐν τινι ὑποκένῳ ἐκδιπλώσει καὶ ἀνακλῆσει, ἢ μᾶλλον οφιώδει συσπειρώσει, καὶ πάλιν ὅμως οὐδεμίαν συναίσθησιν λαμβάνουσα· ὦ θεία νέμεσις! προτάσσων γὰρ ὁ τύπος πανταχοῦ τὴν ὄρεξιν ἢ αὐτενέργειαν, οὐκ οἶδε τί ἐστὶν ὁ ἀληθὴς καὶ γόνιμος νοῦς, ἡ παντέλειος αὐτοουσία, ἐκδιαμέτρου διαφέρουσα τῆς σχολαστικῆς ἐκείνης καὶ ὑποκένου. Πόσα δὲ τοιαῦτα ὁ τύπος (ἢ τὸ ἐγὼ) παρέχεται ἀνεπίσκεπτα, χρηζὼν εἰς συναίσθησιν λογικῆς ὑπονούσεως· οὕτω τις ὠθεῖται μὲν πολλάκις ὑπὸ τῆς θείας Προνοίας εἰς τὸ κοσμοσωτήριον τοῦτο ζήτημα τὸ περὶ τῆς ἐλληνικῆς γλώτσης, τὸ περιέχον τὸ μυστήριον τῆς λογικῆς καὶ ἐνερμονίου διανοίας, ἀλλ' ἐκ συστήματος διαστρέφει τοῦτο, ἵνα μὴ δῆθεν ἐμπέσῃ εἰς τὸ ἐξανθρωπιστικὸν δόγμα τῆς θείας καὶ πατρικῆς προνοίας, οἷον τοῦτο πρεσβεύει ἀνάκαθεν ἡ ἐνερμονίος καὶ φύσει ὀρθόδοξος συνείδησις τοῦ ἐλληνομοῦ ὑπὸ τὸν τύπον Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, ἐν μέσῳ τῆς μυστικῆς θεοσοφίας, βαρβαρώτερον συγχέουσης τὸν ἄνθρωπον μετὰ τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τὸν τύπον, Θεὸς καὶ οὐκ ἐγὼ, καὶ τοῦ ἐκτύπου ἰδιολογισμοῦ, τοῦ ἐκ μὲν τῆς οἰκειᾶς ὀρέξεως ἀποχωρίζοντος τὸ ἄπειρον ψιλὰς ἐπινοίας πόρρω που τῆς γῆς καὶ τῆς κοινωνίας, ἵνα ἔχῃ ἀπεριόριστον τὴν κατ' αὐτὸν ἐλευθερίαν ἢ τὸ ἐγὼ· ἐκ δὲ ὅμως τῆς ἐτέρωθεν ὑπεισερχομένης αὐτὸν γονίμου διανοίας, τῆς ἀναγκαζούσης εἰς τὸ δόγμα τῆς λογικῆς ἐνώσεως τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου, θυσιάζοντος μαθηματικώτερον καὶ λογιστικώτερον τὴν ὑπερτάτην Ἐντελέχειαν, ἥτις τὰ πάντα ἀσυγχύτως περιλαμβάνει ἐν λόγῳ καὶ ἀρμονίᾳ, τῇ ὑποκένῳ οὐσίᾳ τῆς μεταφυσικῆς ξηρότητος καὶ ἀγωνίας, ἵνα τηρήσῃ αὐτοτελὲς καὶ αὐτάρκες καὶ αὐτενεργὸν τὸ ὑπερρωπρωμένον ἐγὼ, τὸ νοῦν καὶ πνεῦμα καὶ λογὸν τῆς ὀρθοδόξου πολιτείας διαστρέψαν καὶ σφετερισάμενον ὀρεκτικώτερον, καὶ ἤδη ἀμνηχανοῦν πρὸς τὴν λύσιν τοῦ ἀνθρωπίνου αἰνίγματος, καὶ δεόμενον φωνῆς Ἀναξαγόρου ἐξηγούσης γνησίως τί ἐστὶ νοῦς, οὐχ οἷον διέστρεψε τοῦτον ἡ Ἀριστοτελικὴ ὄρεξις· ἀλλ' ἰδοὺ ὑμῖν φωνὴ ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτὸς ἀπὸ τῆς ὀρθοδόξου φωλεᾶς· ἰδοὺ λύχνος ἡμῖν ὁ οἰκουμενικὸς λόγος, λογικῆς δεόμενος ἐρμηνείας εἰς ἐπίτευξιν τοῦ ὕψους τῶν δογμάτων αὐτοῦ, ἐξηγουμένων θαυμασίως ἐν τῇ γλώσσῃ αὐτοῦ καὶ τῇ διανοίᾳ καὶ τῇ φιλολογίᾳ καὶ τῇ πολιτείᾳ· πόθεν ἡ τοσαύτη ἀδελφία, ἡ ὀλιγωρία, ἡ ἀλαζονεία, ἡ μὴ θε-

λούτα ἰδὲν τὸ δένδρον τῆς ζωῆς, τὸν οἰκουμένικόν λόγον, τὸν φωστῆρα τῶν
 θνόνων; καὶ ἔπειτα πῦρ ἐπ' αὐτοῦ, καὶ οὐκ εἶδον τὸν ἥλιον· ἀλλὰ κή-
 ρεται Θεὸς Πηλουσίου, καὶ δοξασθήσεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν τοῖς ἔθνεσι.
 Ἡλικότες ζητήματα εἰσι συνθεσθέντα τῶν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης,
 καὶ νύκτωρ τὴν ὑποδαλεῖν οὐκ ἔκκαιρον εἶναι ἐννοήσαμεν, ἀναδεικνύοντες ὅ-
 τι ὡς τοιοῦτον τελευτᾷ πρὸς ταῦτα λόγους τοῦ Ἀδριακάου, καὶ προπρόπου-
 τες εἰς τὴν μετ' ἡμῶν τὰς ἀντιφάσεις τούτων τοῦ βουλευμένου, καὶ ἔπειτα
 τὴν ὑποσυνάφην καὶ τὰ ἄλλα τῶν ἀντιφάσεων ἀντιφάσεων, τὰ περὶ προφῆρας, τὰ
 περὶ Σλαβωνικῆς γλώσσης, τὰ περὶ μετεφφάσεων, τὰ περὶ ὁρίων, καὶ τὰ περὶ
 τότε κατανοήσιν, ὅσον ἅπαντα συνάδουσι πρὸς τὸν ἡμέραν ἀντιφάσεων ὁρίων
 ὁδοδείξας, καὶ ὅτι ὅργανον τῆς θεῆς Προνοίας δεξιότατον ὑπῆρξεν, ὁ ἀντιφά-
 σις τῶν προϋργασμάτων καὶ σπουδασιότατων ἐν τοῖς τοιοῦτοις καιροῖς,
 μὴδ' αὐτοῦ τοῦ λαμπροῦ φωτός ἐπιλαθόμενος, καὶ μὴδὲ δαπανηθεὶς ὁ Οἰκο-
 νόμος ἐπὶ μάταια καὶ ἀλυσίτελῃ, ὅσα μὴ ταχέϊον ἔχουσι τὴν ἐπικουρίαν,
 ἀλλ' ἡμεῖς πρὸς τὸ παρὸν παραλείπομεν ταῦτα, ἐν τοῖς ἀλίγοις τούτοις θελή-
 σαντες σκευραφῆσαι τὸν κελὸν καὶ περιφανῆ πολιτὴν τῆς οἰκουμένικῆς
 πολιτείας, ἥσαντα ἐν ἡμῶν καὶ ἀναστραφέντα καὶ λαλήσαντα, λόγον ζωῆς
 ἐπέχοντα ἐν μέσῳ γενεῆς τινος ἐκτύφου καὶ ἀλλοτριόφρου, ἀνακαλοῦντα
 ἡμῶν τὰ σεβαστὰ ἰνδάλματα τῶν ἀτρομέων ἀργήτων, καὶ προκαπιτῶν
 τῆς ἱερᾶς ἀληθείας, τὸ πιστὸν καὶ γνήσιον τῆς ἀρθοδόξου κοινωνίας συγκε-
 φαλαίσμα, τὸν γενναῖον, τὸν χερσιόδρυνον γέγοντα, τὸν ὀρθοτέτη καὶ ἡ-
 λαλὸν, τὸν μετρίπουν ἀνθος τοῦ καθ' ἡμᾶς παραδείσου, τὸν ὀρθόκουν, τὸν με-
 γαλόφρον, τὸν βέλτην, τὸν ἐκπαιστωμένον καὶ μερίστον, σωτῆρα γενόμενον,
 οὗ γὰρ ἡ πολιτεία, τοιοῦτον ἐκλάμπει καὶ τὸ πιστὸν ἀπαύγασμα ταύτης,
 καὶ λέγεται τότε οὐκ αἰεὶ τὸ ἄνθος τοῦ Πάνου, ὁρατὸν ἐν τοῖς πᾶσι, τὰ γὰρ
 λογικά, καὶ ἄλλα, διαφανέσονται, καὶ ὡς μὴ ἐπὶ ἀντιφάσεων, ἐπὶ πλείστον, ὅσον
 λογικῇ διαφάνει, ὅσον τὸ φύραμα τοῦ ἀγριωτέρου ἔθνους ζυμώσασθαι ἐν γοήματι
 ἀφροσύνης δημοτικῆς συζητήσεως, δοκοῦσιν ἀντιφάσαι καὶ ἀναμύσασθαι παρὰ τοῖς
 ἀντιφάσεως, καὶ νόμος οὗτος τῆς θεῆς Προνοίας, ὁμοιοζούσης ἐν οἰκονο-
 μίᾳ πρὸς καὶ τὸν τοιοῦτον αὐτῆς ἀντίον, ἡμεῖς τοῦ λόγου ποτὲ ἀναλαμβάνοντες,
 ἀναγινώσκοντες λογικῶς καὶ οὐχὶ ὀρεκτικῶς καὶ ἐκτύφως ἢ ὑπόκριται, πεποιημέ-
 νη μὲν ἀρμονίᾳ θεογραφίᾳ, μὴ βλέπομένῃς καὶ διανοίᾳ, κενοχαρεὶ καὶ
 ψυχολογίᾳ ἐωσφορίᾳ, ἀλλ' ἀπειτούσαις πάντως τὴν λογικὴν ψυχολογίαν
 τῆς οἰκουμένικῆς φιλοσοφίας. Ὅτι δὲ τὰ λογικά καὶ ἐναρμόνια διαφείγουσι
 τοῖς τετυφωμένοις, ἔστω πρὸς πλείστοις καὶ ἄλλοις μαρτύριοι, αὐτοὶ δὲ γη-
 ραῖος καὶ ἀπαράμιλλος Οἰκονόμος, ἐλεγχος, ὁπὸ τῆς Προνοίας τεταγμένος, τῆς
 σχολαστικῆς διαφάνει, καὶ γλώσσης, ἥτις ἀγνοῦσα τὸ μυστήριον τῆς ἐκείνης
 σφύρας, οὐκ ἀναζητᾷ μετὰ κόπου καὶ κόχης, ἐξώθεν καὶ ἐκ τῆς πύ-

ἐὰν τῇ δυνάμει αὐτῇ ἀληθείαν, λογικαὶς ἀνάγκαις ὑποτιθεμένην, ἀλλ' ἐπ' ἀνα-
παύεται εὐχερῶς τῇ ἐναργείᾳ τοῦ αὐθεκαστοῦ λογισμοῦ, τοῦτον ἔχουσα
κριτήριον ἀσφαλές, πόθεν καὶ πῶς ἀπ' ἐναντίας τῆς τοσαύτης διαφωνίας
τῶν ἰδιολογιστικῶν καὶ αὐτοστυρίκτων συστημάτων; Ἀλλὰ τοιοῦτον ὁ
τύπος, ἀναγκαῖον ἀποτέλεσμα τῆς τοῦ ὀρεκτικοῦ ὑπερρυξήσεως ὑπὲρ τὸ δια-
νοητικόν, ἥτις χαλᾷ τὴν λογικὴν ἁρμονίαν, τὴν κατορθουμένην οὐχὶ ἐν τῇ
μαθήσει τῶν λογιστικῶν μεθόδων, ἀλλ' ἐν διανοίᾳ δημοτικῇ καὶ ἐναρμονίῳ,
ἢ λογικῇ διδασκαλίᾳ καὶ παιδείᾳ, τῇ μόνῃ ἱκανῇ ἄγειν εἰς τὴν ἐναργεῖάν τε
καὶ βεβαιότητα τῆς ὁρθῆς δόξης καὶ κρίσεως. Ἐστω δὲ μαρτύρον τῶν λε-
γόμενων ἐκ τοῦ προεῖρου τὰ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης· ὁ μὲν γὰρ βλέπει ἐν
αὐτῇ γὰρος καὶ ἀνωμαλίαν καὶ μίξιν σχολαστικὴν· ὁ δὲ βλέπει ἁρμονίαν,
ἥτις ἐστὶν ἐνάτης ἐν ποικιλίᾳ θεοείκελος, συμπαγὲς, τὸ ἔθνος καθιστώσα, καὶ
λογικὸν ἐν ἐναργείᾳ καὶ βαθμολογίᾳ δημοτικῇ· ἂν γὰρ καὶ τὴν Αἰολοδορι-
κὴν διάλεκτον καλῶς ἐξετάσας τις, ὑποδιέλῃ εἰς διαφόρους ἐπαναθέσεις καὶ
παρὰλλαγάς, δύναται εὐκόλως τρεῖς διακρίσεις ὁμοουσίους ἐξευρεῖν ὁμοίως
δὲ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ δημοτικῇ καὶ μέσῃ, πάχος ἐχούσῃ οὐ μικρὸν, τρεῖς κυ-
ρίως προσαναβάσεις, ὑπὲρ αἷ ἐπ' ἀνθεῖ ἡ κανονικὴ καὶ ἀστυκὴ διάλεκτος τῆς
ὑψηλῆς τάξεως τῶν σοφῶν, καὶ συγκροτεῖται αὐτῶς ἁρμονία τις ἐπτάφωνος,
ὄργανον θεότευκτον τοῦ αἰωνίου Λόγου, ἀπειλοῦν ἐπὶ γῆς τὴν ἁρμονίαν διὰ
τοῦ περιορισμοῦ τῆς ἐκτύπου ὀρέξεως, ἢ τοῦ ἐγώ· πῶς οὖν ταῦτα ἀνευρήσει
ὁ διάκενος σχολαστικὸς, ὁ μὴ ἀνατρέχων εἰς τὴν τῆς θείας Προνοίας οἰκονο-
μίαν, συμπαγὲς καὶ ἐναρμόνιον καὶ λογικὸν ἔθνος ἐν μέσῳ τῆς γῆς στατή-
σασαν, ἵνα ἡ ἡ ἀληθὴς Ἐκκλησία, καὶ τὸ στερέωμα τῆς παροδύσεως, λογι-
κῶς ἐννοουμένης, καὶ οὐχὶ σχολαστικῶς καὶ μεταφυσικῶς; Οὕτω λοιπὸν ἡ
Γλωσσονομία ἐν ἐκάστῳ ἔθνεϊ διαδηλώσει τὴν ἐνυπαλανθάνουσαν ἐν αὐτῷ
διάνοιαν, ἢ διὰ θεσιν τοῦ νόου, προερχομένην ἐκ τοῦ ἰδίου πνεύματος, τοιάνδε
τινὰ συνάφειαν ἔχοντος πρὸς τὸν νοητὸν κόσμον, καὶ τοιάνδε τινὰ δεξιότητα,
ἣν αὐτὸ ἐκ πατέρων αὐτεξουσίως διεμόρφωσε κατὰ τοὺς θεοθεν τεθειμένους
νόμους ἐν τῇ ἡθικῇ διαμορφώσει. Ἐὰν δὲ τι ἔθνος εὐρεθῇ ὑπὸ δυσμορφίᾳ
ἐξωτερικῇ καὶ πενίαν μακροχρόνιον ἔχον καὶ γλώσσαν καὶ διάνοιαν ὑπερά-
την, οὐ ταῦτα ἔσονται, μᾶλλον τὰ στίγματα τοῦ σταυροῦ; φρίσκει πρὸς τὸ
ἄκροσμά ὁ ὀρεκτικὸς καὶ ἀπ' ἀνόνθης, μὴ θέλων τὸν λογικὸν προοραμὸν, τὸν
ἐν αὐτῇ τῇ ἀληθείᾳ γινόμενον· ἀλλὰ κινάτω τὸ ζήτημα, ὁ εὐνοημένος
λόγος, ὁ περιέχων τὰς κλῆεις τῆς ψυχολογικῆς καὶ διανοητικῆς μεταστάσεως
ἐκαστοῦ ἔθνους καὶ φιλοσόφου, ἵνα ἐκαστος, ὅπου ἐκλήθη, ἐκεί καὶ μένη.

Ἡ δὲ γλῶσσα καὶ ἡ διάνοια, ὡς καὶ ἡ ἡθικὴ διαμορφώσις, εἰς τὴν ἁρμονίαν τῆς ἐνάτης ἐν ποικιλίᾳ θεοείκελος, συμπαγὲς, τὸ ἔθνος καθιστώσα, καὶ λογικὸν ἐν ἐναργείᾳ καὶ βαθμολογίᾳ δημοτικῇ, ἀναγέται ἐκ τῆς ἐνάτης ἐν ποικιλίᾳ θεοείκελος, συμπαγὲς, τὸ ἔθνος καθιστώσα, καὶ λογικὸν ἐν ἐναργείᾳ καὶ βαθμολογίᾳ δημοτικῇ.